

Γεώργιος Π. Πατρῶνος:
ὁ ἀκαδημαϊκὸς Διδάσκαλος καὶ θαυμάσιος Ἴνθρωπος
(24.2.1935-15.8.2021)

Πρωτοπρ. Κωνσταντίνου Παπαθανασίου*

Τὴν ἡμέρα τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, Κυριακὴ 15 Αὐγούστου 2021, ἐκοιμήθη ὁ ὀμότιμος καθηγητὴς Γεώργιος Π. Πατρῶνος. Ἐπὶ πολλὰς δεκαετίες ὁ ἀείμνηστος καθηγητὴς τῆς Ἑρμηνείας καὶ Θεολογίας τῆς Καινῆς Διαθήκης Γ. Πατρῶνος μελέτησε, ἐρμήνευσε, διέδωσε, κήρυξε, βίωσε σὲ κάθε στιγμή τῆς ζωῆς του τὸν βιβλικὸ λόγον καὶ τὴν Ὁρθόδοξον θεολογίαν ὅσο ἐλάχιστοι. Καταγράφονται ἐδῶ ἐλάχιστα σημεῖα εἰς μνήμην τοῦ χαρισματικοῦ Δασκάλου καὶ ἐμπνευσμένου πανεπιστημιακοῦ Καθηγητοῦ, ποὺ ἡ σκέψη του διαμόρφωσε καὶ σφράγισε ἀνεξίτηλα πολλὰς γενεὰς φοιτητῶν καὶ νεώτερον θεολόγων.

I. Ὁ ἀείμνηστος Γ. Πατρῶνος γεννήθηκε τὸ 1935 στὸ Λέχοβο τῆς Φλώρινας καὶ σπούδασε στὴ Θεολογικὴ Σχολὴ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Στὴ συνέχεια μετέβη γιὰ μεταπτυχιακὰς σπουδὰς στὴν Ὁξφόρδη, μὲ ἀντικείμενον τὶς βιβλικὰς σπουδὰς καὶ ζητήματα τῆς Ἱεραποστολῆς, ζώντας κοντὰ στοὺς Cowley Fathers, στὸ περίφημον Mission House τῆς Ὁξφόρδης, καὶ παρακολούθησε κύκλον Σπουδῶν στὸ διεθνὲς Ἱεραποστολικὸ Κέντρο τῶν Selly Oak Colleges τοῦ Μπέρμιγχαμ (1964-1965). Κατόπιν ἐπισκέφθηκε χώρες τῆς Ἀνατολικῆς Ἀφρικῆς καὶ ἐργάσθηκε ἱεραποστολικά μαζί μὲ Ἕλληνες ἱερεῖς, ὡς ἀπεσταλμένος τοῦ εἰδικοῦ Γραφείου Ἐξωτερικῆς Ἱεραποστολῆς τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος.

* Ὁ πρωτοπρεσβύτερος Κωνσταντίνος Παπαθανασίου εἶναι διδάκτωρ Θεολογίας τοῦ Ἑθνικοῦ καὶ Καποδιστριακοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν.

Τὸ ἔτος 1975 ὑπέβαλε τὴ διδακτορικὴ διατριβὴ του, μὲ τίτλο: *Σχέσις παρόντος καὶ μέλλοντος εἰς τὴν περὶ βασιλείας τοῦ Θεοῦ διδασκαλίαν τῆς Ὁρθοδόξου θεολογίας καὶ ἀνηγορευθῆ Διδάκτωρ Θεολογίας*. Σταδιακὰ ἀνῆλθε ὅλες τὶς βαθμίδες τῆς ἀκαδημαϊκῆς ἱεραρχίας στὴ Θεολογικὴ Σχολὴ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, ὅπου καὶ διακρίθηκε γιὰ τὴν ἀφοσίωσή του στὴν ἐπιστήμη τῆς Καινῆς Διαθήκης, ἰδιαιτέρα δὲ στὴν Ἱστορία, τὴ Θεολογία καὶ τὴν Ἑρμηνευτικὴ τῆς Κ.Δ. Τὸ 2002 ὀλοκλήρωσε τὴν πανεπιστημιακὴ του θητεία, χωρὶς ὅμως ὁ ἴδιος νὰ παύσει νὰ προσφέρει τὴ ζωντανὴ μαρτυρία του τόσο στὸ ὁμιλητικὸ, ὅσο καὶ στὸ συγγραφικὸ πεδίο.

Ὡς ἀκαδημαϊκὸς διδάσκαλος προσέφερε τὶς ὑπηρεσίες του τόσο στὴ Θεολογικὴ Σχολὴ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, ὅπως ἐπίσης καὶ στὴ Ριζάρειο Ἐκκλησιαστικὴ Σχολὴ καὶ στὴν Ἀνώτατη Ἐκκλησιαστικὴ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν. Πρωτύτερα εἶχε ἐπιτελέσει ἱεραποστολικὸ ἔργο στὴν Ἀφρική, καὶ εἰδικώτερα στὴν Οὐγκάντα, τὴν Κένυα καὶ τὴν Τανζανία, ἐνῶ τὸ ἔργο τῆς ποιμαντικῆς διακονίας του σὲ πολλὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Κύπρου συνεχίσθηκε ἐπὶ μία καὶ πλέον τριακονταπενταετία.

Ὁ ἴδιος ἔχει καταγράψει –σὲ ἀνέκδοτο πόνημά του– τὴν αὐτοβιογραφικὴ του πορεία ὡς ἑξῆς: Τὰ παιδικὰ καὶ μαθητικά του χρόνια· ἡ κάθοδος ἀπὸ τὴν Καστοριά στὴν Ἀθήνα καὶ ἡ φοιτητικὴ ζωὴ ἢ παρένθεση τῆς στρατιωτικῆς θητείας· περιπλάνηση μετὰ τὴν ἔξοδο· μεταπτυχιακὴ ζωὴ στὴν Ἀγγλία· καθηγητὴς στὸ Λύκειο Καστοριάς· ἡ ἐμπειρία τῆς Ἀφρικῆς τὸ τελευταῖο ἔτος στὴ μέση ἐκπαίδευση· βοηθὸς καὶ ἐπιμελητὴς στὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν ἢ ἐτήσια ἐκπαιδευτικὴ του ἄδεια καὶ ἡ παραμονὴ του στὴν Πάφο γιὰ ἕναν χρόνον· ἡ ἀκαδημαϊκὴ του ἐξέλιξη ἢ σύνδεσός του μὲ τὴν Κύπρον· τὸ συγγραφικὸ του ἔργο καὶ ἡ διδακτικὴ ἰδιαιτερότητά του· ἡ συμμετοχὴ του σὲ κοινωφελεῖς Ὄργανισμούς: στὸ Κέντρο Μέριμνας Οἰκογένειας καὶ Παιδιοῦ, στὸ Ἐκπαιδευτικὸ καὶ Φιλανθρωπικὸ Ἴδρυμα «Ἄρτος Ζωῆς», στὴν Ἑλληνικὴ Βιβλικὴ Ἑταιρία, στὸ Πατριαρχικὸ Ἴδρυμα Ὁρθοδόξου Ἐξωτερικῆς Ἱεραποστολῆς, στὸ Ὑπηρεσιακὸ Συμβούλιον Ἐκκλησιαστικῆς Ἐκπαίδευσης τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας.

II. Τὸ συγγραφικὸ του ἔργο –αὐτοτελεῖς μελέτες καὶ ἐπιστημονικὰ ἄρθρα– ἀνέρχεται σὲ ἀριθμὸ ἀνώτερον τῶν διακοσίων πονημάτων.

Ἐδῶ θὰ ἀναφέρουμε ὀρισμένα μόνον ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ ἔχουν διαβασθεῖ περισσότερο ἀπὸ τὸ εὐρύτερο ἀναγνωστικὸ κοινό, ποὺ ὀρισμένα δὲν ἀποβλέπουν σὲ ἀκραιφνῶς ἐρευνητικὸ ἢ εἰδικὸ ἐπιστημονικὸ χαρακτήρα: Ὡς ἐνδεικτικὰ ἔργα τῆς συγγραφικῆς του πορείας προτάσσουμε τὰ ἑξῆς:

α. *Μυσταγωγικὲς κατηχήσεις ἀγίου Κυρίλλου Ἱεροσολύμων*, στὸ ὁποῖο ὁ ἀείμνηστος καθηγητὴς συντάσσει μιὰ ἐκτενέστατη ἱστορικὴ καὶ θεολογικὴ εἰσαγωγὴ μὲ θεολογικὰ σχόλια κειμένου (Ἐπὶ τὰς πηγὰς, 5· ἐκδ. Ἀποστολικὴ Διακονία, Ἀθήνα 1982, ³2005).

β. *Ἁγία Γραφὴ καὶ Ἱεραποστολή* (ἐκδ. Δόμος, Ἀθήνα ²2001), ποὺ ἀποτελεῖ μεταγλώττιση καὶ ἐπαύξηση τοῦ ἔργου του: *Βιβλικὲς προ-υποθέσεις τῆς Ἱεραποστολῆς* (ἐκδ. Ἀποστολικὴ Διακονία, Ἀθήνα 1983).

γ. *Κήρυγμα καὶ Θεολογία: Θεολογικὸ Κυριακοδρόμιο*, τόμος Α': *Κυριακὲς Ματθαίου καὶ Λουκᾶ*· τόμος Β': *Ἑορτολογικά*, ποὺ συνιστᾶ μιὰ πλούσια συλλογὴ ὁμιλιῶν καὶ κηρυγμάτων, ποὺ δὲν ἔχει ὡς σκοπὸ νὰ παρουσιάσει ἓνα Κυριακοδρόμιο παλαιοῦ τύπου γιὰ ἀπομίμηση καὶ ἀποστήθιση.

δ. Δὲν μποροῦμε νὰ μὴν ἀναφέρουμε ἐπίσης τοὺς τίτλους: *Ἐκκλησία καὶ κόσμος: Θέματα πνευματικοῦ καὶ κοινωνικοῦ προβληματισμοῦ*· *Θεολογία καὶ κοινωνία: Θέματα βιβλικῆς θεολογίας καὶ ποιμαντικῆς διακονίας*· *Θεολογία καὶ ὀρθόδοξο βίωμα: Θέματα θεολογικοῦ προβληματισμοῦ καὶ ὀρθόδοξης πνευματικότητος*· *Ἑλληνισμὸς καὶ χριστιανισμὸς: Θέματα ἀρχικῆς συνάντησης καὶ σύνθεσής τους*· *Ὁ γάμος στὴ θεολογία καὶ στὴ ζωὴ, καὶ ἡ ἐπαυξημένη ἀνατύπωση Θεολογία καὶ ἐμπειρία τοῦ Γάμου*· *Ἡ θέωση τοῦ ἀνθρώπου ὑπὸ τὸ φῶς τῶν ἐσχατολογικῶν ἀντιλήψεων τῆς ὀρθόδοξης θεολογίας*· καὶ *Ἱστορία καὶ ἐσχατολογία στὴ βασιλεία τοῦ Θεοῦ*, ποὺ ἀποτελεῖ μεταγλωττισμένη καὶ ἀναθεωρημένη ἔκδοση τῆς διδακτορικῆς του διατριβῆς (ἐκδ. Δόμος, Ἀθήνα ²2002).

ε. Ἀξίζει ἰδιαίτερη ἀναφορὰ στὸ περισπούδαστο ἔργο του *Ἡ ἱστορικὴ πορεία τοῦ Ἰησοῦ: Ἀπὸ τὴ φάτνη ὡς τὸν κενὸ τάφο*, ἐκδ. Δόμος, Ἀθήνα 1991 (ἀνατ. 1992, ²1997). Πρόκειται γιὰ ἓνα ἀπὸ τὰ πολυσέλιδα συγγράμματά του, στὸ ὁποῖο δύο βασικὰ στοιχεῖα ἀπαρτίζουν τὸ δομικὸ του ὕλικό: (i) ἡ ἱστορικὴ ἔκθεση καὶ (ii) ἡ θεολογικὴ ἐπεξεργασία τῶν γεγονότων τῆς ἱστορικῆς πορείας τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Ὡς πρὸς τὸν χαρακτήρα τοῦ ἔργου, ὁ συγγραφέας τονίζει ιδιαίτερα ὅτι οἱ ἱεροὶ συγγραφεῖς δὲν εἶχαν ὡς σκοπὸ νὰ μᾶς παρουσιάσουν κάποια βιογραφία τοῦ Ἰησοῦ. Οἱ Εὐαγγελιστὲς γράφουν τὴν ἱστορία τῆς γένεσης τῆς χριστιανικῆς πίστεως καὶ τὰ ἱερὰ κείμενα περιέχουν τὴν ἱστορία τοῦ σαρκωθέντος καὶ ἀναστάντος Κυρίου, ἀλλὰ δὲν περιέχουν βιογραφίες «περὶ τοῦ Ἰησοῦ». Στὸν Πρόλογο καταγράφεται ὁ σκοπὸς τῆς συγγραφῆς, δηλ. ἡ ἱερὰ ἱστορία τῆς πίστεώς μας, μέσω τῶν ἱστορικῶν βιβλίων τῆς Κ.Δ., μὲ κέντρο καὶ ἄξονα τὸ πρόσωπο καὶ τὸ ἔργο τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Μὲ τὴν Εἰσαγωγή δίδεται τὸ ἱστορικὸ πλαίσιο γιὰ τὴν προσέγγιση τῆς ζωῆς τοῦ Θεανθρώπου. Ἐν συνεχείᾳ τὸ κύριο μέρος περιλαμβάνει τριάντα τρία κεφάλαια καὶ οὐσιαστικὰ τὶς ἐξῆς τρεῖς ἐκτενεῖς θεματικὲς ἐνότητες: (α) Τὰ χρόνια πρὶν ἀπὸ τὴ γέννηση τοῦ Ἰησοῦ (σσ. 45-119)· (β) Ἡ ἀποκάλυψη τῆς δόξας τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ (σσ. 120-438)· (γ) Ἡ ἱστορία τοῦ Πάθους, τῆς Ἀνάστασης καὶ τῆς Ἀνάληψης τοῦ Κυρίου (σσ. 439-542). Τέλος, τὰ Ἐπιλεγόμενα ἀναφέρονται στὸ πρόβλημα τῆς μεσσιανικῆς αὐτοσυνειδησίας τοῦ Ἰησοῦ.

στ. Ἀφήσαμε γιὰ τὸ τέλος τὶς ἀκόλουθες σχετικὰ πρόσφατες ἐκδόσεις: *Χριστιανισμός: Ἐκκλησία ἢ θρησκεία; Ἡ ἀλήθεια τῆς Ἐκκλησίας καὶ τὸ “ψεῦδος” τῆς θρησκείας* (ἐκδ. Ραδιοφωνικὸς Σταθμὸς τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, Ἀθήνα 2012), στὸ ὁποῖο ὁ σ. ἀπαντᾷ στὸ ἐρώτημα ἐὰν ὁ Χριστιανισμὸς εἶναι ἓνα μοναδικὸ ἀποκαλυπτικὸ γεγονός ἢ ἓνα ἱστορικὸ θρησκευολογικὸ φαινόμενο, ποῦ ἔχει κάποια ἀρχὴ στὸν χρόνον καὶ θὰ ἔχει κάποιο τέλος στὴν ἱστορία τῆς ἀνθρωπότητας. Ἐπίσης τὴν περιεκτικὴ μελέτη ποῦ ἐπανακυκλοφορήθηκε μὲ τίτλο: *Ἡ θεολογία τῆς χαρᾶς στὴν Καινὴ Διαθήκη: Μὲ ἀναφορὲς γιὰ μιὰ ὀρθόδοξη θεώρηση τοῦ βιώματος τῆς χαρᾶς στὴν πνευματικὴ ζωὴ* (ἐκδ. Ἀποστολικὴ Διακονία, Ἀθήνα 2020), ποῦ ἀναδεικνύει ὅτι ἡ Καινὴ Διαθήκη, νοούμενη ὡς σωτήρια οἰκονομία τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ, ἀρχίζει καὶ τελειώνει μὲ τὴν χαρὰ, τῆς ὁποίας τὸ βίωμα συνιστᾷ καρπὸ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἱκανὸ νὰ ἐνδυναμώσει τὴν πίστη καὶ νὰ προωθήσει τὴν ἀγάπη. Τέλος τὴ μελέτη ὑπὸ τὸν τίτλο: *Ἡ Ἐσχατολογία τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνα* (ἐκδ. Ραδιοφωνικὸς Σταθμὸς τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, Ἀθήνα 2020), ἡ ὁποία, ὅπως ἀναφέρει ὁ ἀείμνηστος συγγραφέας στὸν Πρόλόγόν του, «καλύπτει ἓνα ἀναμφισβήτητο βιβλιογραφικὸ κενὸ μὲ ἀντικείμενον τὴ

Βασιλεία τοῦ Θεοῦ καὶ τὰ γενικότερα περὶ τὴν ἐσχατολογία θέματα καὶ θὰ ἀποβεῖ στὸ μέλλον ἓνα βασικὸ βοήθημα γιὰ τοὺς βιβλικούς μελετητές».

III. Διεξοδικὴ ἀνάλυση καὶ πλήρη ἀνάπτυξη τῆς ἐπιστημονικῆς πορείας καὶ τῆς θεολογικῆς σκέψεως τοῦ ἀειμνήστου δασκάλου μπορούμε νὰ βροῦμε στοὺς συλλογικούς καὶ τιμητικούς τόμους πρὸς τὸν ἴδιο, ἐκ τῶν ὁποίων ἀναφέρουμε τοὺς τρεῖς κυριωτέρους: (i) *Ἐπιστημονικὴ Ἐπετηρὶς Θεολογικῆς Σχολῆς Ἀθηνῶν: Τιμητικὸν ἀφιέρωμα εἰς Ἡλίαν Δ. Μουτσούλαν, Γεώργιον Π. Πατρῶνον. Κωνσταντῖνον Σ. Βλάχον*, Τόμος 41 (Ἐν Ἀθήναις 2006), σσ. 694. (ii) *Ἐπιστημονικὴ Ἐπιθεώρηση τοῦ Μεταπτυχιακοῦ Προγράμματος τοῦ Ε.Α.Π.: Σπουδὲς στὴν Ὀρθόδοξη Θεολογία*, Τόμος Θ' (Πάτρα 2018), σσ. 568· ὁ παρὼν τόμος, ὅπως ἀναγράφεται, ἀφιερώνεται στὸν ἐμβληματικὸ Θεολόγο-Καθηγητὴ κ. Γεώργιο Πατρῶνο, σημαντικὸ μελετητὴ τῆς Καινῆς Διαθήκης καὶ τῆς Χριστιανικῆς Ἑρμηνευτικῆς, κυρίως στὸν τομέα τῆς Ἐσχατολογίας. (iii) *Ἐκκλησία – Θεολογία – Βασιλεία: Τιμητικὸς τόμος γιὰ τὸν καθηγητὴ Γεώργιο Π. Πατρῶνο*, ἐκδ. Σμίλη, Ἀθήνα 2019, σσ. 978.

Καὶ στοὺς τρεῖς ἀνωτέρω τόμους παρατίθεται τὸ βιογραφικὸ καὶ συγγραφικὸ ἔργο τοῦ ἀειμνήστου καθηγητοῦ, συνταχθὲν μὲ ἐπιστημονικὴ ἀκρίβεια καὶ πληρότητα ἀπὸ τὸν ἐπιμελῆ μαθητὴ του καὶ μετέπειτα ἐκλεκτὸ συνάδελφό του, καθηγητὴ τῆς Κ. Δ. Κωνσταντῖνο Μπελέζο, ὡς ἐξῆς ἀντιστοίχως: «Γεώργιος Π. Πατρῶνος: Βίος – δράση – συγγραφικὸ ἔργο» (σσ. 27-59· καὶ Ἀνάτ., Ἀθήναι 2006)· «Γεώργιος Π. Πατρῶνος: Ὁ ἄνθρωπος καὶ τὸ ἔργο του» (σσ. 13-48) καὶ «Ἐργοβιογραφία Γεωργίου Π. Πατρῶνου» (σσ. 33-73). Στὸ τελευταῖο ἐξετάζονται μὲ ὑψηλὴ μεθοδικότητα (i) ὁ βίος, οἱ σπουδὲς καὶ ἡ ἀκαδημαϊκὴ σταδιοδρομία· (ii) ἡ ἱεραποστολική, θεολογικὴ, διδακτικὴ καὶ λοιπὴ κοινωνικὴ δράση· (iii) οἱ τιμητικὲς διακρίσεις, ἡ ἀναγνώριση τῆς προσφορᾶς του· (iv) τὸ συγγραφικὸ ἔργο καὶ (v) ἡ ἐργογραφία. Ὁ Καθηγ. Μπελέζος καταλήγει ὅτι ὁ Γ. Πατρῶνος ἐμπνεόταν ἀπὸ μία Ὀρθοδοξία εὐαγγελικὴ, ἱεραποστολικὴ καὶ μαζὶ μαρτυρικὴ, εὐχαριστιακὴ καὶ ταυτόχρονα ἀσκητικὴ· μία Ὀρθοδοξία ποὺ σέβεται καὶ ἀγαπᾷ τὸν ἄνθρωπο καὶ τὴ ζωὴ, ποὺ συνάγει χωρὶς θόρυβο τὸν κόσμον ἐπὶ τὸ αὐτὸ, ποὺ προάγει τὴ φανέρωση τῆς Βασιλείας ἐντὸς τῆς Ἱστορίας· μία Ὀρθοδοξία, ἡ ὁποία

οὐσιώνει τὴν ἐλπίδα μέσα ἀπὸ τὰ πρόσωπα καὶ τὴν καθημερινὴ ἄσκηση τῆς ταπείνωσης καὶ τῆς ἀγάπης, μέσα ἀπὸ τὴν ἀποδοχὴ τῆς κλήσεως πάντων στὸν Χριστὸ καὶ τὴ χάριτίωσή τους –διὰ τοῦ Πνεύματος– ἐντὸς τῆς Ἐκκλησίας, μέσα ἀπὸ τὴν ἀνάδειξη τῆς ἀλήθειας καὶ τῆς ὁμορφιάς τους μὲ μέτρο τὸν ἄνθρωπο καὶ τὸν Θεό (Ἐργογραφία, σ. 51).

Πέραν ὅλων αὐτῶν, θὰ ἐπιθυμούσαμε νὰ ἀναφερθοῦμε στὶς ἐξῆς βιωματικὲς ἐμπειρίες ἀπὸ τὴ μακροχρόνια μαθητεία κοντὰ του: (i) Ὁ ἀείμνηστος καθηγητὴς ὑπογράμμιζε πάντοτε μὲ ἔμφαση στὴν ἐπιστημονικὴ ἐνασχόλησή του μὲ τὴν Κ.Δ. τὴν ἀνθρωπολογικὴ καὶ κοινωνικὴ τῆς διάστασι, σὲ μιὰ προοπτικὴ ποὺ δὲν παραθεωροῦσε τὸν ἔντονο πνευματικὸ καὶ ποιμαντικὸ προβληματισμό. (ii) Μέσα ἀπὸ τὴν πληθώρα τῶν βιβλικῶν μελετῶν καὶ τῶν πολύτομων συγγραμμάτων του διαφαίνονται τρία ἐπιμέρους γνωρίσματα ποὺ ὀφείλουν νὰ χαρακτηρίζουν τὴν Ὁρθόδοξη θεολογία: (α) τὸ βιβλικὸ καὶ ἐκκλησιολογικὸ στοιχεῖο· (β) τὸ δογματικὸ καὶ τριαδολογικὸ περιεχόμενο καὶ (γ) ἡ ἀσκητικὴ καὶ ποιητικὴ διάστασι τῆς θεολογίας. (iii) Θεωρεῖται ὡς ὁ κατ' ἐξοχὴν ἐρευνητὴς τῆς ἱστορικῆς καὶ ἐσχατολογικῆς προοπτικῆς τῆς ἱεραῆς ἱστορίας, εἰσηγητὴς τῆς λεγόμενης «λειτουργικῆς ἐσχατολογίας» (liturgical eschatology), βαθὺς μελετητὴς τῆς «θέωσης» τοῦ ἀνθρώπου, ἀνανεωτῆς τοῦ γόνιμου προβληματισμοῦ ἐπὶ τῶν ἀνθρωπολογικῶν θεμάτων τῆς βιβλικῆς θεολογίας, γενικώτερα βιβλικο-πατερικὸς θεολόγος καὶ μάλιστα θεολόγος τῆς Ὁρθοδόξου Παραδόσεως, θεολόγος τῆς ἀγάπης, θεολόγος τῆς ζωῆς, θεολόγος τῆς ἱεραποστολῆς καὶ τέλος θεολόγος τῆς χαρᾶς.

Ἐπιπροσθέτως, ἀπὸ τὰ ἰδιαίτερα ἐπιστημονικὰ χαρακτηριστικὰ ποὺ τὸν διέκριναν ὡς ἀκαδημαϊκὸ διδάσκαλο στὴν Ἑρμηνευτικὴ καὶ Ἑρμηνεία τῆς Κ.Δ. ἦταν ἡ χρῆσι τῆς συνθετικῆς μεθόδου: Σὲ πολλὲς μελέτες του ἐρευνᾷ τὰ ἀγιογραφικὰ στοιχεῖα ὑπὸ ἓνα ἐκκλησιολογικὸ πρῖσμα, ποὺ σημαίνει ὅτι ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐπιχειρεῖ μιὰ ἱστορικὴ προσέγγισι (τὴν ἱστορικότητα τοῦ γεγονότος), ἀφ' ἑτέρου δὲ ὀδηγεῖ τὴ σκέψι του σὲ μιὰ ἐσχατολογικὴ προοπτικὴ τῶν γεγονότων, μὲ τελικὸ σκοπὸ τὴν τελείωσι καὶ θέωσι τοῦ ἀνθρώπου. Μὲ ἀπλᾶ λόγια, τὸ «ἐκκλησιολογικῶς ἐρμηνεύειν» ἰσοῦται μὲ τὸ «ἱστορικῶς καὶ ἐσχατολογικῶς ἐρμηνεύειν», συνενώνοντας τὶς διάφορες λειτουργίες καὶ τὰ ποικίλα χαρίσματα ποὺ ἀναφέρονται στὴν Κ.Δ.

Ἄλλες μελέτες του, χωρὶς νὰ παραθεωρεῖται ὁ ἐρευνητικὸς χαρακτήρας τους, ἀποβλέπουν καὶ στὴν Ὁρθόδοξη πνευματικότητα, νὰ βοηθήσουν

δηλαδή στη σύνδεση της βιβλικής θεολογίας με την ενεργό πίστη και τὸ ἀνακαινιστικὸ μήνυμα τῆς πρώτης Ἐκκλησίας, ποὺ ἀφορᾷ τὴ λύτρωση καὶ τὴ σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου. Γι' αὐτό, τὸ σχῆμα «βιβλικὴ θεολογία καὶ ἐνεργὸς πίστη» ἀποβαίνει δομικὸ στοιχεῖο τῆς θεολογικῆς σκέψεώς του. Σὲ συνάφεια μὲ αὐτὸ εἶναι καὶ ὁ τρόπος τῆς θεολογικῆς διατριβῆς του: Ποτὲ δὲν προβαίνει σὲ πρόχειρες καὶ ἀβασάνιστες θεολογικὲς διατυπώσεις. Τὸ παλαιότερο δίπτυχο «Γραφὴ καὶ Πατέρες» (ἢ κατ' ἐξοχὴν προτροπὴ τοῦ ἀειμνήστου καθηγητοῦ Παν. Τρεμπέλα) γίνεται πλέον τρίπτυχο: βιβλική, πατερικὴ καὶ σύγχρονη Ὁρθόδοξη θεολογικὴ μαρτυρία. Ἔτσι, ἐνῶ εἶναι παραδοσιακός, εἶναι ταυτόχρονα καὶ σύγχρονος, καθὼς ζεῖ ἐντὸς τοῦ *hic et nunc*, στὸ ἐδῶ καὶ τώρα. Ἐπομένως, «Ἁγία Γραφὴ καὶ Πατερικὴ θεολογία καὶ σύγχρονη ἔρευνα» καθίσταται τὸ νέο τρίπτυχο τῆς θεολογικῆς μεθόδου του.

Ὅλα αὐτὰ τὸν ὀδηγοῦν σὲ κάτι περαιτέρω, ἰδιαίτερος σημαντικὸ: Ἐπιχειρεῖ νὰ προβεῖ στὴν ἀπλούστευση τῶν θεολογικῶν ὅρων καὶ ἐννοιῶν, κάτι ποὺ ἀποτελεῖ μία ἐργώδη προσπάθεια καὶ ἐμπεριέχει ἔμπονη προσωπικὴ δοκιμασία. Αὐτὸ πηγάζει ἀπὸ τὸ ἔκδηλο ἐνδιαφέρον του γιὰ τὰ καθημερινὰ καὶ βασανιστικὰ προβλήματα ποὺ ἀντιμετωπίζει αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁ λαὸς τοῦ Θεοῦ στὴ σύγχρονη ἱστορικὴ του πραγματικότητα. Γι' αὐτὸ ἀπλοποιεῖ καὶ ἐκλαϊκεύει τὶς θεολογικὲς θέσεις τῶν ἐπιστημονικῶν ἐνασχολήσεών του, ὥστε αὐτὲς νὰ εἶναι προσιτὲς σὲ εὐρύτερο θεολογικὸ κοινό.

IV. Ὁ ἀείμνηστος καθηγητὴς ἀξιώθηκε νὰ τιμηθεῖ γιὰ τὴν εὐεργετικὴ συνεισφορά του ἀρκετὲς φορές. Ἐστιάζουμε μόνο στὶς τιμητικὲς διακρίσεις ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος καὶ ἀπὸ τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο. (α) Γιὰ τὴ μακρὰ καὶ καλλίκαρπο προσφορά του στὴν Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος τιμήθηκε μὲ τὸ παράσημο τοῦ «Χρυσοῦ Σταυροῦ τοῦ Ἀποστόλου Παύλου» ἀπὸ τὸν Ἀρχιεπίσκοπο Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κυρὸ Χριστόδουλο (2005). ἐπίσης, γιὰ τὴν πολὺπλευρὴ προσφορά του στὴν Ἐκκλησία καὶ τὴν Ἱερὰ Ἀρχιεπισκοπὴ Ἀθηνῶν τιμήθηκε ἀπὸ τὸν Ἀρχιεπίσκοπο Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Ἱερώνυμο στὸ Ἴδρυμα Ποιμαντικῆς Ἐπιμορφώσεως (2013). (β) Τὸ ὄφρικο τοῦ Ἀρχοντος Διδασκάλου τοῦ Εὐαγγελίου τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας ἀπονεμήθηκε στὸν ἀείμνηστο καθηγητὴ (2014), μὲ χειροθεσία ποὺ πραγματοποιήθηκε στὴν Ἁγία Μαρίνα Ἄνω Ἰλισίων,

ἀπὸ τὸν ἐκπρόσωπο τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κ. Βαρθολομαίου μητροπολίτη Κώου κ. Ναθαναήλ. Τὸ ἀπονεμόμενο ὄφρικό ἀπὸ τὸν ὑπατο ἱερὸ θεσμὸ τῆς Ἐκκλησίας, τὸν Οἰκουμενικὸ Θρόνο, ἀποτελεῖ ὑψίστη τιμὴ γιὰ τὸν πολυσέβαστο Δάσκαλό μας, διότι τοῦτο ἀπονέμεται πάντοτε μὲ πολλὴ φειδῶ σὲ προσωπικότητες ἐγνωσμένης ἀξίας καὶ εὐλάβειας: «Τοὺς εὐσεβεῖα καὶ ἀρετῇ κεκοσμημένους καὶ πολυειδῶς καὶ πολυτρόπως χρησίμους καὶ εὐεργετικοὺς τῇ Ἐκκλησίᾳ ἑαυτοὺς καταδεικνύοντας, ζήλω τε ἐνθέω περὶ τὰ κοινὰ ἀμφιπονουμένους, τιμᾶν οἶδε, χαίρουσα, ἡ Μήτηρ Ἐκκλησία...» [βλ. πλήρες χρονικὸ στὸ περ. *Θεολογία*, τόμ. 85, 2 (2014), σσ. 367-371].

V. Ποιὸς ἦταν ὁ ἀείμνηστος καθηγητὴς καθ' ἑαυτόν; Πῶς ὁ ἴδιος αἰσθανόταν τὴν παρουσία τοῦ Θεοῦ, ποὺ ὑπῆρξε ἡ ὠραιότερη διακονία του, πῶς ἔζησε τὴν οἰκογένειά του, πῶς ἀποχαιρέτησε τοὺς μαθητές του; Ἀπαντήσεις σὲ αὐτὰ τὰ ἐρωτήματα δίνονται στὴν αὐτοβιογραφία ποὺ ὁ ἴδιος συνέγραψε καὶ ὀλοκλήρωσε (Ἀθήνα, Πάσχα τοῦ 2002), ἡ ὁποία παραμένει ἀνέκδοτη.

Στὸ πρόσωπο καὶ τὴ ζωὴ τοῦ ἀείμνηστου καθηγητοῦ προσωπικῶς εἶδαμε ἐκεῖνον τοῦ ὁποίου ἡ προτίμηση στρεφόταν πρὸς τοὺς ἀποκλειόμενους ἀπὸ τὴν πορεία τῆς Ἱστορίας. Οὐδέποτε συντάχθηκε μὲ τοὺς πλειοψηφοῦντες. Ἦταν μὲ τὸ μέρος ὅσων ἦταν ἀδύναμοι, παρατημένοι, μειοψηφοῦντες· ἀδιαφοροῦσε γιὰ τὶς θριαμβικὲς καταστάσεις ποὺ συγκροτοῦνται ἀπὸ τὶς κραυγὲς τοῦ πλήθους καὶ τὶς κολακείες τῶν πολλῶν.

Τελειώνοντας, ἡ σκέψη μας κάνει ἀναδρομὴ στὸν χρόνο καὶ στὸ παρὸν ἐπιστημονικὸ περιοδικό, συγκεκριμένα πρὶν ἀπὸ πενήντα χρόνια: Ἦταν στὸν τόμο 41, 4 (1970) τῆς *Θεολογίας*, ποὺ πρωτοεμφανίσθηκε τὸ ὄνομά του μὲ τὴν πρωτόλεια μελέτη «Μεσσιανικαὶ καὶ ἐσχατολογικαὶ προσδοκίαι τῆς μεσοδιαθηκικῆς περιόδου (200 π.Χ.-100 μ.Χ.)» (σσ. 655-668 κ.έ.). Ἦκτοτε τὸ ὄνομά του ἐξακτινώθηκε μὲ τὴν πολυσχιδῆ προσφορά του εἴτε στὸ σχολεῖο εἴτε στὸ Πανεπιστήμιο, εἴτε στὸν ἱερὸ ἄμβωνα εἴτε στὸν ἀγρὸ τῆς Ἱεραποστολῆς, εἴτε στὸν περιοδικὸ Τύπο εἴτε στὸ Ραδιόφωνο, ὑπηρετώντας πάντοτε μὲ ζῆλο καὶ ἀφοσίωση, μὲ χαρὰ πραγματικὴ καὶ σεμνότητα, μὲ ἀγάπη καὶ εὐθύτητα, τὴν

Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ καὶ τὴν Ὀρθόδοξη θεολογία. Σὲ ὅλο τὸν βίο του ἐργάσθηκε μὲ τιμιότητα καὶ διακρίθηκε γιὰ τὴν πρωτοτυπία του ὡς πεφωτισμένος δάσκαλος, μὲ τὸ χάρισμα τοῦ θεολογικοῦ λόγου καὶ τὸν ἀθόρυβο τρόπο ζωῆς, μὲ τὴν ἐπιστημονικὴ ἔρευνα καὶ πανεπιστημιακὴ διδασκαλία, μὲ τὴν κηρυκτικὴ ὁμολογία καὶ ἱεραποστολικὴ μαρτυρία. Ἀνέδειξε μὲ ἔγκριτο τρόπο τὴ βαθμιαία ἔξοδο τοῦ Χριστιανισμοῦ ἀπὸ τὸ ἰουδαϊκὸ περιβάλλον καὶ τὸ ἄνοιγμά του στὰ Ἕθνη, διερευνώντας ἐξονυχιστικὰ τὶς σχέσεις τοῦ Ἑλληνισμοῦ μὲ τὸν Χριστιανισμό.

Γεωργίου, Ἄρχοντος Διδασκάλου τοῦ Εὐαγγελίου, αἰωνία ἡ μνήμη!